

ÜNİVERSİTE TARİHİ İLK ÜNİVERSİTE NE ZAMAN NASIL KURULDU?

NASIL GELİŞİM GÖSTERDİ?

Üniversite, eski Latince “**Öğretmen ve bilginler topluluğu**” anlamına gelir. “**Üniversal**” kelimesi ise “**Geniş kapsamlı, çok amaçlı, evrensel**” anlamında kullanılır.

Üniversitenin olmazsa olmazı özgür, eleştirel düşüncedir, bu olmadan gerçek anlamda çığır açan bir bilgi üretimi imkânsızdır. Üniversitenin vazgeçilmez bir koşulu da akademik personelin pozitif bilimsel eğitimi özümsemiş ve bilginler topluluğu olan üniversite çalışmayı hak etmiş olmasıdır.

Üniversitenin alt bileşeni olan **Fakülte**, “**Fakültatif**” ten gelir. Fakültatif isteğe bağlı demektir. Merak eden, araştırma yapmak isteyen üniversite ortamında özgürce çalışır ve üretir. Öğrenme ve öğretmede zorlama yoktur sınır da yoktur. Sorumluluk, eğitim ve araştırma yapmak isteyendedir.

***

18.yy’a kadar dünya genelinde ilk, orta ve yükseköğrenim şekillenmediği için okuma yazmanın üstündeki bütün eğitim, yükseköğrenim olarak kabul edilmiştir. Bu durumda Medrese İslam aleminin, Üniversite Katolik Hıristiyan dünyasının yükseköğrenim kurumu sayılmaktadır.

Medrese, aslında 10.yy da Orta Asya’da kurulmaya başlanan Türk-İran kökenli bir kurumdur. Medrese ve Üniversite yaklaşık aynı yıllarda 11.yy’ın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır (1200’lerin ikinci yarısı).

Medrese kelimesi “Ders” sözcüğünden üretilmiştir. Ders, eğitim bilgisi öğretiminin ölçü birimi kabul edilir. Medresede ağırlıklı eğitim teoloji (din eğitimi) olmasına rağmen daha sonra kısıtlı da olsa hukuk, tıp, edebi ve sosyal bilimler de öğretilmiştir.

1067’de Bağdat’ta kurulan Nizamiye Medresesi ilk önemli İslam yükseköğrenim kurumudur. Zamanla İslam Dünyasında Nişabur, Semerkant, Bağdat, İznik, Fatih ve Süleymaniye de medreseler açılmıştır. Kahire’deki El Ezher Üniversitesi de önemli eski üniversiteler arasındadır.

Katolik dünyanın ilk üniversitesi 1088'de Bologna'da oluşan Bologna Üniversitesi olarak kabul edilir. Bunu 1150'de Paris Üniversitesi, 1167'de Oxford Üniversitesi izlemiştir. Zamanla Avrupa'da üniversite sayısı artmış ve özellikle Aydınlanma Çağından sonra bütün Batı Dünyasına yayılmıştır.

Türkiye'de medreseden üniversiteye geçiş 19. yy da başlamıştır. 1845' de1. Darülfünun, 1933' de Üniversite Reformu ve İstanbul Üniversitesinin kuruluşu gerçekleşmiş, 1946'da ilk Üniversite Kanunu ilan edilmiştir.1973' de yeni Üniversite Kanunu ve nihayet 1981'de yeni Yüksek Öğrenim Kanunu (YÖK) uygulamaya girmiştir.

***

Üniversitelerin eğitim hedefleri ve programları zaman içinde dönemin anlayış ve ihtiyacına göre değişim göstermiştir.

Teolojik Eğitim Dönemi: Üniversitelerin ilk kuruluş dönemlerinde doğuda ve batıda özellikle teolojik eğitim temel eğitimidir. Özellikle Batı Dünyasında henüz rönesans dönemi başlamadığı için teolojik eğitim öncelik almıştır.

Pozitif Bilimsel Eğitim ve Araştırma Dönemi: Özellikle rönesansla beraber batı dünyasında giderek teolojik eğitimin yerini pozitif bilimlerin eğitimi almıştır. Bunun önemli nedeni, temel bilimlerdeki -matematik, fizik, kimya, tıp ve biyoloji, astronomi, botanik vs.- gelişmedir. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan ilgi ve pratik yarar kazanımı, madde ile ilgili bilimsel yaklaşımın önemini ortaya koymuştur. İcatlar ve keşiflerle yepyeni bir dünyanın keşfedilmesi aydınlanma çağının başlangıcı olmuş ve üniversite eğitimi de buna göre şekillenmiştir. Almanya'da teknoloji, Fransa'da hukuk ve güzel sanatlar gibi.

Doğu Dünyası (İslam Dünyası), bu değişime ayak uyduramamış değişik nedenlerle; Moğol istilası, İslam Devletlerinin duraklama dönemine girmesi, devlet düzeninin giderek bozulması, yorgun ve huzursuz devlet başkanlarının değişimden korkması, özellikle tıp alanında dini inançların bilimsel araştırmaya engel olması, bilinen veya yeni bulunan buluşların pratik hayata yansımaması ve halka faydasının olmaması gibi nedenlerle pozitif bilimlerin eğitimi medreseye girmemiştir. Bütün bunlar doğu dünyasında eğitim sisteminin modernleşmesini engellemiş, teolojik eğitim 20.yy'a

kadar devam etmiştir. Bu yaklaşım nihayet İslam Dünyasında ilk defa ülkemizde Cumhuriyetin ilanıyla son bulmuş modern ve çağdaş üniversiteler kurulmuştur.

Toplumun Gereklerine Göre Eğitim Dönemi: Sanayi Devrimi ve Aydınlanma Çağından sonra Batı Dünyasından başlayarak teknolojik ve sosyal gelişmelerin ışığında üniversite eğitimi değişim göstermiştir. Belirli Üniversiteler belirli konularda eğitim vermiş ve kendi aşanlarında uzmanlaşmışlardır. Teknik alan (Mühendislik, mimarlık), sosyal alan (Yönetim, hukuk, ekonomi, muhasebe, politika), eğitim alanı (Öğretmenlik), sanat alanı (Resim, müzik vs. gibi).

Gelecekle İlgili Alanlara Göre Eğitim Dönemi: Günümüzde ve gelecekte üniversiteler değişik ve yeni alanlarda eğitim ve araştırma yapmak zorundadır ve buna hazırlanmaktadır. Yarının Üniversite eğitimi gelecekteki bilimsel gelişmelere göre şekillenecektir. Yapay zeka, robot teknolojisi, uzay teknolojisi, yeni enerji kaynakları, yeni ulaşım ve haberleşme buluşları gibi.

Dünya Genelinde Eğitimin Etkisi: Öte yandan globalleşen dünyada yüksek öğrenim yeni ve geleceği olan bir yatırım alanı olmaktadır. Başta ABD, Avrupa ve Japonya olmak üzere bilimsel potansiyeli ve eğitim düzeyi yüksek ülkeler yeni bir yarış içine girmektedir. Bu durum uluslararası araştırmaların ve eğitimin kalitesini yükseltmektedir. Bunun yanı sıra yükseköğrenim ve araştırma amaçlı akademisyen ve öğrenci alışverişi üniversiteleri lokal olmaktan çıkarmakta ve dünya genelinde ortak bilgi paylaşımını kolaylaştırmaktadır.

Kaynak: Kemal Gürüz; Medrese v Üniversite

GÜNÜMÜZDE TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE SORUNU...

(BİR YORUM)

Türkiye'de Üniversite Sorunu. Sayı mı? Kalite mi?

Üniversite, eski Latince "Öğretmen ve bilginler topluluğu" anlamına gelir. "Üniversal" kelimesi ise "Geniş kapsamlı, çok amaçlı, evrensel" anlamında kullanılır.

18.yy'a kadar ilk, orta ve yükseköğrenim şekillenmediği için okuma yazmanın üstündeki bütün eğitim, yükseköğrenim olarak kabul edilmiştir. Bu durumda Medrese İslam aleminin, üniversite Katolik Hıristiyan dünyasının yükseköğrenim kurumu sayılmaktadır. Medrese, aslında 10. yy da Orta Asya'da oluşan Türk-İran medeniyeti kökenli bir kurumdur.

1067'de Bağdat'ta kurulan Nizamiye Medresesi ilk önemli İslam yükseköğrenim kurumu, 1088'de Bologna'da oluşan Bologna Üniversitesi ise Katolik dünyanın ilk üniversite olarak kabul edilir.

Üniversitelerin amacı, ilk zamanlar özellikle teolojik eğitim ve temel bilimler iken daha sonra bilimsel araştırma ve nihayet son 200 yıldır toplumun gereksinimine göre değişim göstermiştir.

Cumhuriyetle beraber ülkemizde de çağdaş üniversite anlayış ve eğitimine geçilmiş, köklü ve gelişmiş üniversitelerimiz dünyadaki en iyi üniversiteler arasındaki yerini almıştır.

Özellikle son 20 yılda ülkemizdeki devlet ve vakıf üniversitesi sayının aşırı derecede artması ancak akademik ve bilimsel sıralamada uluslararası düzeyde gerileme olması tartışma konusu olmaktadır. Nitekim 2015 yılında dünyadaki en iyi 500 üniversite arasında 4 Türk üniversitesi bulunurken 2022'de hiç bulunmaması dikkat çekicidir.

Günümüzde ülkemizde (2022 yılı) toplam üniversite sayısının 209 (131 Devlet, 78 Vakıf) olmasına karşın, Almanya'da 105, Fransa'da 85, İngiltere'de 150 üniversite bulunmaktadır. Öte yandan bizdeki 8 milyon öğrenci sayısı, Almanya'nın 3 katı, AB ülkelerinde 1000 kişiye düşen öğrenci sayısının 2 katıdır. Ülkemizdeki yüksek üniversite ve öğrenci sayısına karşın uluslararası akademik başarının düşük olması göz ardı edilemez acı bir gerçektir.

Son yıllarda yurdun değişik yörelerinde neredeyse her ilde devlet üniversitesinin ve büyük şehirlerde çok sayıda vakıf üniversitesinin açılması akademik kapasitesi ve maddi olanakları sınırlı bir ülke için tartışılması gereken bir konudur.

Şüphesiz ülkemizde yeterli akademik ve teknik kapasiteye sahip olmayan üniversitelerin her şeye karşın bölgeye sosyal, kültürel ve ekonomik yararı olduğu yadsınamaz. Ancak bu yararın yanı sıra yetersiz eğitimin, öğrenci ve akademik kadro ve sonuçta toplum yararı açısından beklenen yararı sağlamadığı ve hatta zaman, maddi olanak ve moral kaybına neden olduğu da göz ardı edilmemelidir. Önemli bir nokta da taşrada açılan her üniversitenin gelişmiş üniversitelerden değil daha doğudaki bir üniversite aleyhine eleman kazandığıdır.

Ülkemizde üniversite sorunu YÖK ve eğitim politikası göz ardı edilerek tartışılmaz. Bu yazıda; özellikle üniversite sayısı, dağılımı ve akademik sorumlulukla ilgili tartışmaya açık bazı öneriler aşağıda sunulmuştur. Bu önerilerin gündeme gelmesi ve gerçekleşmesi için kararlı bir siyasal yönetimin olması en vazgeçilmez koşuldur. Ancak toplumun geleceğini etkileyecek bu değişimin göze alınması tarihsel kaçınılmaz bir sorumluluktur.

1. Akademik kadro ve bilimsel alt yapısı yetersiz üniversitelerin birleştirilmesi. Bu şekilde kadro ve akademik alt yapı olarak güçlü bölge üniversitelerinin oluşturulması. Böylece akademik ve bilimsel alt yapı açısından yetersiz üniversite sayısının büyük şehirlerdeki kurumsallaşmış gelişmiş üniversiteler hariç, gerçekçi sayıya indirilmesi.
2. Kapatılacak üniversitelere bağlı fakülteler içindeki en güçlü fakültenin bulunduğu yerde kalması ve aynı alandaki yetersiz fakültelerin bununla birleştirilmesi. Bu şekilde kapanacak üniversitenin yerinde, bölge üniversitesine bağlı en azından güçlü bir veya birkaç fakültenin devam etmesinin sağlanması. (Sosyal, kültürel ve belki de politik zorunluluk).
3. Üst düzey akademik kadro ve teknik alt yapı gerektirecek yeni üniversitelerin büyük üniversite şehirlerinde (kadro ve teknik olanak sağlanmasının kolaylığı nedeniyle) açılması.
4. Kapatılan veya bir diğer yere taşınan, alt yapısı hazır üniversite/fakülte binalarında süratle Meslek Liseleri ve Meslek Yüksek Okullarının açılması. Bu şekilde kısa sürede özellikle gelişmekte olan bölgelerde yıllardır eksikliği duyulan mesleki eğitimin yaygınlaşmasının sağlanması. Kapatılan veya bir diğer yerleşim yerine nakledilen kurumlar nedeniyle tasarruf edilecek kaynağın buralara harcanması.

Orta eğitim olanaklarının yetersiz olduğu bölgelerde uygun bir çözüm yolu ile bölge gençlerine mesleki eğitimde öncelik sağlanması.

5. Ayrıca bu yazıda detaylı olarak ele alınmayan vakıf üniversiteleri sorununa da mantıklı bir çözüm bulunması düşünülmelidir.

İkinci yüzyılına girecek cumhuriyetimiz, daha az sayıda ancak akademik bakımdan dünyaca saygın üniversitelere sahip olmayı hak etmektedir.